

УДК «В.Голобуцький» «1920-ті»

Святослав Юсов*

**БІОГРАФІЧНІ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНОГО
ВИЖИВАННЯ «НЕПРОЛЕТАРСЬКОЇ»
МОЛОДІ І «БОРОТЬБА ЗА ВИШ» У 1920-х рр.
(НА ПРИКЛАДІ В. ГОЛОБУЦЬКОГО).**

У статті на прикладі українського історика В. Голобуцького досліджено вибір і реалізація біографічних стратегій в радянських умовах 1920-х рр. молоддю з числа «соціально-ворожих» елементів.

***Ключові слова:** В.Голобуцький, соціальне походження, біографічні стратегії, радянська ідентичність, виші.*

В статтє на примєре украинского историка В. Голобуцкого показан выбор и реализация биографических стратегий в советских условиях 1920-х гг. молодежью из числа «социально-враждебных» элементов.

***Ключевые слова:** В.Голобуцкий, социальное происхождение, биографические стратегии, советская идентичность, вузы.*

Масштабні соціальні пертурбації з їх наслідками, що час від часу відбуваються в контексті макроісторичних зрушень, з невблаганністю призводять до трансформацій в конкретних персональних історіях, тобто – в долях конкретних осіб, актуалізують для них необхідність життєвого вибору адекватного новим реаліям, пошуку релевантних добі біографічних стратегій. Так, революційні події, що відбулися на теренах колишньої Російської імперії під час і після 1917 р., відобразилися на долях великої кількості людей, іноді кардинально їх змінивши. Репресивна політика більшовиків, зокрема, по відношенню до «соціально-ворожих елементів», стимулювала останніх вдаватися до пошуку і реалізації таких біографічних стратегій, котрі відповідали б виклику часу.

В даному дослідженні йдеться про період юності відомого українського історика-козакознавця Володимира Олексійовича Голобуцького (1903–1993 рр.). В руслі нової біографічної історії автором на конкретному персональному прикладі виявлено принаймні три біографічні стратегії, до яких вдавалася особа з «класово-ворожим» соціальним походженням, аби вижити в умовах тоталітарних реалій та здобути відносно високе соціальне становище. Це такі

---

* **Юсов Святослав** – к. і. н., науковий співробітник відділу історії України ІІ половини ХХ ст. Інститут історії України НАН України.

стратегії, як: часта зміна місць проживання; втаємничення свого соціального походження; творення віх і рис радянської ідентичності. В сучасній історіографії названі стратегії (окрім міграцій) в загальних рисах вперше розглянуто в працях російського історика О.Рожкова¹ і української дослідниці О.Рябченко².

Відомий український історик-козакознавець Володимир Олексійович Голобуцький (1903–1993 рр.) народився в родині православного пароха³. Батько Володимира – Олексій Трохимович Голобуцький походив із старовинного українського шляхетського і ієрейського роду, а мати – Євгенія Іванівна (дівооче прізвище – Іванова) – з російських дворянських родів Іванових і Степових⁴. З 1913 р. і до початку 1930-х рр. родина Голобуцьких проживала в с. Мутин Кролевецького повіту названої губернії, де в околицях знаходилися землі поміщиків Іванових. Зазначимо, також, що мати В. Голобуцького – була донькою офіцера гвардійського Охтирського гусарського полку⁵.

Таке соціальне походження В.Голобуцького в радянський період більшу частину його життя тяжіло як «дамоклів меч» над науковою і педагогічною кар'єрою історика. Воно певною мірою вплинуло на життєві колізії зі здобуттям вищої освіти, а також визначило його довготривалий (порівняно) шлях у науку. Тому в своїх численних анкетах і автобіографіях він, зважаючи на час, або взагалі не згадував про священство батька⁶, або підкреслював випадковість його сану, вказуючи, що, нібито, від початку той був учителем⁷ або селянином⁸, а вже в радянський час – звичайно ж робочим/селянином⁹.

---

¹ Рожков А.Ю. В кругу сверстников: Жизненный мир молодого человека в советской России 1920-х годов: В 2-х т. Т. 1. – Краснодар: ОИПЦ «Перспективы образования». – Т. 1., 2002. – 205 с.

² Рябченко О. Конструювання пролетарської ідентичності // Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.): Колектив. монографія / Відп. ред. С.В.Кульчицький: В 2 ч. – К.: ІУ НАНУ, 2010. – Ч. 2 – С. 107–126.

³ Державний архів м. Києва (ДАК). – Ф.Р-346. – Оп. 5. – Од. зб. 100. – Арк. 1–2; Білокінь С. Голобуцький Володимир Олексійович // Вчені Інституту історії України. Біобібліографічний довідник. Серія: Українські історики. – К.: ІУ НАНУ, 1998. – Вип. 1. – С. 59.

⁴ Голобуцький І. Шлях, освячений працею // Слово просвіти. – 2003. – Ч. 41. – С. 11; Див., також: Купріян І. Він прагнув об'єктивно вивчати історію // Освіта України. – 2003. – 22 липня. – С. 9.

⁵ Приватний архів автора. – Інформація записана С.Л. Юсовим 8.05.2007 р. у м. Києві від П.В.Голобуцького.

⁶ Центральный государственный архив г. Санкт-Петербурга (ЦГА СПб). – Ф. 4331. – Оп. 31. – Ед. хр. 436. – Л. 4; Науковий архів Інституту історії України НАН України (НА ІУ НАНУ). – Ф. 1. – Оп. 1-а. – Од. зб. 1327. – Арк. 3.

⁷ НА ІУ НАНУ. – Ф. 1. – Оп. 1-а. – Од. зб. 329. – Арк. 4, 6; Там само. – Од. зб. 1327. – Арк. 3, 4.

⁸ ЦГА СПб. – Ф. 4331. – Оп. 31. – Ед. хр. 436. – Л. 4; Там само. – Ф. 7240. – Оп. 12. – Ед. хр. 2143. – Л. 10, 13.

⁹ Там само. – Ед. хр. 2143. – Л. 13; НА ІУ НАНУ. – Ф. 1. – Оп. 1-а. – Од. зб. 329. – Арк. 4, 38; Там само. – Од. зб. 1327. – Арк.4.

Вірогідно, вперше В.Голобуцький зізнався в тому, що він син священика, коли заповняв необхідні анкети для прийому його в кандидати в члени ВКП(б) – наприкінці 1940-х рр.¹⁰ Більш конкретну інформацію історик подає в особистому формулярі для відділу кадрів, датованому 1951 р. і в тогочасній автобіографії. Тут він вказує, що батько спочатку був учителем, пізніше – священиком, селянином, робітником. У сані він перебував до 1924 р., в наступний період був селянином-середняком, а з 1931 р. працював робітником¹¹. У 1960 р. у розпалі хрущовських гонінь на Церкву, ніби навмисно, В.Голобуцький зазначає в анкеті, що батько був таки священиком¹².

Про матір В.Голобуцький взагалі ніколи не згадував, лише, говорячи соціальне походження обох батьків, писав, що вони – з селян¹³. Зрозуміло, що походження з родини «соціально ворожих елементів» у випадку оприлюднення цієї інформації мало поставити хрест на кар'єрі, а при певних несприятливих обставинах навіть і на житті вченого¹⁴.

По закінченні церковно-парафіальної школи хлопця було віддано на навчання до традиційного закладу неповної середньої освіти, що її здобували діти походженням з православного кліру – так званої бурси. В даному випадку – це було Новгород-Сіверське духовне училище, де В.Голобуцький вчився (і проживав) у 1913–1918 рр.¹⁵, приїжджаючи до батьків у с. Мутин лише на вакації. З тих же причин, про які йшлося вище, історик також ніколи не згадував про бурсу в своїх анкетах, автобіографіях та споминах. Цей заклад він називав то середнім навчальним закладом¹⁶, то якимось «вище-початковим» училищем¹⁷, а іноді, навіть, гімназією. Лише син історика Ігор вперше оприлюднив інформацію про навчання батька саме в Новгород-Сіверському духовному училищі¹⁸.

Соціальне походження В.Голобуцького однак не завадило йому активно включитися до будівництва нової влади. Остання мусила відшукувати елементарно грамотних людей для роботи в своїх установах і, іноді її

---

¹⁰ ДАК. – Ф. Р-346. – Оп. 5. – Од. зб. 100. – Арк. 2.

¹¹ НА ІУ НАНУ. – Оп. 1. – Од. зб. 320. – Арк. 138, 139.

¹² Там само. – Оп. 1-а. – Од. зб. 329. – Арк. 36.

¹³ Там само. – Арк. 4.

¹⁴ Це наше спостереження підтверджується, зокрема, свідченнями його рідних і друзів, див.: *Голобуцький П.В.* Передмова: Вчений і книга (Доля історика в лабетах тоталітарної системи) // *Голобуцький В.О.* Чорноморське козацтво. – Дніпропетровськ: Січ, 2008. – С. 7; Приватний архів автора. – Інформація записана С.Л.Юсовим 30.12.2009 р. у м. Чернівці від П.В.Михайлини.

¹⁵ НА ІУ НАНУ. – Ф. 1. – Оп. 1-а. – Од. зб. 329. – Арк. 38.

¹⁶ Див., напр.: *Голобуцький В.А.* Страницы из моих воспоминаний // *История СССР.* – 1966. – № .. – С. 115; НА ІУ НАНУ. – Ф. 1. – Оп. 1-а. – Од. зб. 329. – Арк. 38; Там само. – Оп. 1. – Од. зб. 320. – Арк. 139.

¹⁷ ЦГА СПб. – Ф. 4331. – Оп. 31. – Ед. хр. 436. – Л. 4.

¹⁸ *Голобуцький І.* Шлях, освячений працею. – С. 11.

представники не дуже прискіпливо перевіряли соціальне походження своїх працівників. У січні 1919 р. майбутній козакознавець стає, як свідчать анкети вченого, співробітником двох волосних радянських установ – військкомату та відділу народної освіти («волнаробраз», як тоді скорочували російською останній) в с. Мутин¹⁹. Проте, документи з фондів ДАЧО показують, що у відділі народної освіти В.Голобуцький почав працювати не раніше грудня 1919 р., оскільки мутинський «волнаробраз» було створено саме цього місяця²⁰. Інші документи свідчать, що деякі працівники названих радянських установ практикували сумісництво у військоматах і «волнаробразах»²¹. Очевидно, що таким сумісником був і В.Голобуцький.

У військоматі він працював до 1921 р. на правах військовозобов'язаного Червоної армії²². Цікаво, що при наступі Білої армії в 1919 р. юнака хотіли мобілізувати до її лав, але він зумів сховатися²³. Іншим прикметним фактом з його тодішнього життя є той, що він в 1919 р. якийсь час працював секретарем мутинського ревкому²⁴. З цих всіх фактів можна зробити висновок, що В.Голобуцький все ж таки лояльно відносився до нової влади. Пізніше, на питання анкети в 1926 р. юнак зазначав, що підтримує компартію, оскільки вона є «...захисниця революційними мірами диктатури пролетаріату і біднішого селянства у побудові соціалістичного суспільства», а стосовно радянської влади вказав, що вважає її «справжньою виразницею інтересів трудівників»²⁵. Чи були ці переконання щирими, а чи удаваними, важко щось стверджувати.

Юнак мріяв поступити до вищої школи, тож спочатку він зумів добитися направлення на навчання на двохрічні курси для дорослих при педінституті в м. Глухові, куди він потрапив у серпні 1921 р. і навчався до червня 1923 р. З переліку предметів зрозуміло, що там здобували досить елементарну освіту і навчання потрібно було В.Голобуцькому заради свідоцтва, яке давало йому формальне право на вступ до ВНЗ²⁶. Цікаво, що вже в анкеті 1921 р. для подання на глухівські курси В.Голобуцький прибів до стратегії маскуванню, втаємничивши своє соціальне походження, вказавши, що він із службовців²⁷.

Проте, у 1922 р. більшовики запровадили більш суворі й жорсткі

---

¹⁹ ЦГА СПб. – Ф. 7240. – Оп. 12. – Ед. хр. 2143. – Л. 10.

²⁰ Державний архів Чернігівської області (ДАЧО). – Ф. Р-593. – Оп. 1. – Од. зб. 87. – Арк. 95

²¹ Там само. – Арк. 3 5.

²² Государственный архив Ростовской (-на-Дону) области (ГАРО). – Ф. 46. – Оп. 7 – Ед. хр. 1244. – Л. 19.

²³ Приватний архів автора. – Інформація записана С.Л. Юсовим 8.05.2007 р. у м. Києві від П.В.Голобуцького.

²⁴ ГАРО. – Ф. 46. – Оп. 7 – Ед. хр. 1244. – Л. 18(об.).

²⁵ Там же.

²⁶ ДАЧО. – Ф. р-942. – Оп. 1. – Од. зб. 5157. – Арк. 2.

²⁷ Там само. – Арк. 3–3(зв.); див.: *Рябенко О.* Конструювання пролетарської ідентичності. – С. 108–110.

політичні вимоги стосовно пролетаризації внз. Система набору до останніх, як відзначає О.Рожков, «була сконструйована таким чином, що вступ туди здійснювався здебільшого через організації, в кожній з яких знаходилися «очі й вуха» ДПУ»²⁸. В тих умовах, як слушно відмічає О.Рябченко, «особисту історію потрібно було пристосовувати до вимог нової державної ідеології, а свої біографічні дані потрібно було розмістити так, щоб потаємне не стало явним». Від цього залежала не тільки можливість отримання освіти, але і життя людини²⁹. Тому, як згадував С.Голіцин, молоді люди без зайвих сумнівів відповідали: «батько – службовець, мати домогосподарка»³⁰.

Для отримання відрядження до внз необхідно було заповнити опитувальний лист, подаючи докладні відомості про своє походження і політичні симпатії, матеріальне положення сім'ї тощо. Очевидно тому В.Голобуцький не намагався поступити до внз, а по закінченні курсів рік перебивався випадковими підробітками, в основному даючи приватні уроки³¹. Втім, син історика – П.Голобуцький – стверджує, що батько все ж таки пробував (безуспішно) вступити до Київського університету³².

У 1924 р. місцева влада огульно звинуватила його батька – О.Голобуцького, парафіяльного священика в с. Мутин – у викраденні церковної книги і запроторила на рік до тюрми, після виходу з якої о. Олексій вже не зміг повернутися до ієрейського служіння, і був вимушений зайнятися виключно селянською працею, отримавши, за іронією долі, наділ з колишніх земель поміщиків Іванових³³. Ці обставини, вочевидь, підштовхнули В.Голобуцького до більшого прикладання зусиль з засекречування свого соціального походження задля того, щоб мати можливість, відтак, поступити до внз. Одним із елементарних засібів стратегії соціального маскування – був засіб перманентної міграції, тобто – здійснювати переїзди з місця на місце. Цей засіб дозволяв звести до мінімуму шанси викриття з боку родичів, знайомих тощо³⁴. Втім, найкращою стратегією, (яка була ефективнішою у поєднанні з першою), все ж таки було творення потрібних віх «радянської» біографії або ж конструювання зміненої соціальної ідентичності³⁵, до котрої юнак (як і багато його сучасників «із соціально ворожих елементів») вже прибігав декілька років свого дорослого життя (з 1919 р.). Отже, потрібно було продовжувати працювати на значимих

---

²⁸ Рожков А.Ю. В кругу сверстников: Жизненный мир молодого человека в советской России 1920-х годов. – С. 222.

²⁹ Рябченко О. Конструювання пролетарської ідентичності. – С. 109.

³⁰ С.Голіцин. Записки уцелевшего. – М., 2006. – С. 420. Цит. за: Рябченко О. Конструювання пролетарської ідентичності. – С. 109.

³¹ НА ІУ НАНУ. – Ф. 1. – Оп. 1. – Од. зб. 320. – Арк. 138 (зв.).

³² Голобуцький П.В. Передмова: Вчений і книга. – С. 8.

³³ Приватний архів автора. – Інформація записана С.Л.Юсовим 8.05.2007 р. у м. Києві від П.В. Голобуцького.

³⁴ Пор.: Рябченко О. Конструювання пролетарської ідентичності. – С. 112.

³⁵ Там само. – С. 108.

ділянках комуністичного будівництва з одночасною зміною місця проживання. Однією з таких ділянок була робота завідувача хати-читальні.

У ті часи посада завідувача хатою-читальнею відкривала широкі можливості для агітації й пропаганди соціалістичних цінностей та радянського способу життя шляхом заохочення селян до читання радянських газет й іншої літератури. Втім, як показує питальник з діяльності хат-читалень Чернігівської губернії, цей заклад відрізнявся різноаспектними видами просвітницьких робіт³⁶. Як відзначає І.Куценко, основними формами роботи т. зв. «ізбачів» (та їх підопічних з селян) являлося читання в слух книг і періодики, співбесіди, лекції, доповіді. Значне розповсюдження мали політичні, атеїстичні, сільськогосподарські, театральні та інші гуртки. У хатах-читальнях селяни отримували поради і довідки з різних питань суспільного й господарського життя³⁷.

У жовтні 1924 р. В.Голобуцький зумів добитися від відділу народної освіти Ніжинського округу призначення на завідування хатою-читальнею в с. Безуглівка. Юнак вступив тут до лав комсомолу і відразу ж очолив місцеву первинну організацію, а з часом увійшов до складу районного комітету³⁸. І, дійсно, як вказує І.Куценко, через скрутне становище з кадрами, а здебільшого – і повну їх відсутність, завідувачами хат-читалень зазвичай ставали секретарі партійних або комсомольських осередків³⁹ (проте, в нашому випадку було навпаки).

У 1924 р. по всім комнезамам був розісланий обіжник, де регламентувався порядок перевірок всіх, хто мав намір поступати до внз і отримати «відрядження», з метою «усунення небажаного елемента, який може пролізти при командировці незаможних селян у внз»⁴⁰. Отже, справа з отриманням «путівки» для В.Голобуцького ускладнювалась. Однак, він зумів набути авторитет серед місцевого активу, оскільки йому вдалося роздобути від голови комнезаму А.Левенка надзвичайно важливу довідку про походження з сільської бідноти, без якої вступ до внз, запланований ним, був би неможливим⁴¹. Очевидно, що довідка була по-суті – фальшива, але, думаємо в цьому випадку, юнак обійшовся від виставляння еної кількості пляшок самогону «сільським вождям» та інших хабарів, як це робила значна частина його сучасників походженням із «соціально-ворожої» молоді⁴².

Проте, необхідно було отримати «відрядження», а для цього знову

---

³⁶ ДАЧО. – Ф. р-942. – Оп. 1. – Од. зб.4776. – 47 арк.

³⁷ Куценко И.Я. Революция и культура. Очерк истории борьбы партийной организации Северного Кавказа за осуществление культурной революции 1918–1932 гг. – Краснодар: Краснодарское книжное изд-во, 1973. – С. 116.

³⁸ Приватний архів П.В.Голобуцького. – Документ № 3. Характеристика члена Л. К. С. М. У. В. Голобуцького В. А. от 13 июня 1925 г. Бюро Райкома Л. К. С. М. У. Нежинского района. – Арк. 1.

³⁹ Куценко И.Я. Революция и культура. – С. 115.

⁴⁰ ДАЧО. – Ф. р-183. – Оп. 1. – Од. зб.166. – Арк. 22.

⁴¹ Приватний архів автора. – Інформація записана С.Л. Юсовим 9.11.2005 р. у м. Києві від П.В. Голобуцького.

⁴² Пор.: Рябченко О. Конструювання пролетарської ідентичності. – С. 111.

бажано було змінити місце проживання і з довідкою про походження з бідних селян (яка могла завжди бути виявленою фальшивою в Україні⁴³) поновити «боротьбу за вnz» у більш віддаленому місці від рідних пенатів, ніж Безуглівка. Так майбутній історик їде на Північний Кавказ.

Хоча В.Голобуцький вказує у своїх споминах (підкреслимо – написаних і опублікованих станом на 1960-ті рр.), що на Північний Кавказ він потрапив, захоплений романтикою, нам, через призму викладеного вище, видається правомірним допустити таке: юнак просто продовжив діяти згідно обраної ним вимушеної стратегії соціальної поведінки.

На Кавказі, враховуючи свій попередній досвід, молодий політпросвіт-працівник⁴⁴ влаштувався на аналогічну посаду завідувача хатою-читальнею в аулі Пчегатлукай Тахтумукаєвського району Адигейської автономної області⁴⁵. Саме на хаті-читальні «як на опорному пункті» базувалася перебудова роботи в адигейських аулах, згідно з радянських ідеологем⁴⁶.

Не дивлячись на те, що якраз у цьому, 1925 р., перша Північно-кавказька нарада політпросвітів вимагала ліквідувати сумішництво завідувачів хат-читалень⁴⁷, В.Голобуцький, як і в с. Безуглівці очолив в аулі первинну комсомольську організацію⁴⁸, що стала, як зазначає вчений у спогадах, активним провідником політики Компартії. Включився В.Голобуцький і в атеїстичну роботу, а також і тут створив театр. У опублікованих мемуарах В.Голобуцький пригадує, що більш за все його приваблювали соціальні науки, опанувати які на професійному рівні міг допомогти лише вnz. Утім, як показують віднайдені документи з головного адигейського архівосховища, В.Голобуцький запланував вступати на факультет радянського права Московського держуніверситету (МДУ)⁴⁹, тобто, на противагу тому, що вчений зазначає у спогадах, він хотів стати правником. Чому ж вчений не згадує у споминах, що хотів поступати в МДУ і стати юристом? Очевидно тому, що тоді йому прийшлося б пояснювати чому ж він це не зробив. А не зробив він це, як припускаємо, з такої причини: йому пояснили, чи він сам зрозумів, що поступаючи в

---

⁴³ Пор.: Рябченко О. Конструювання пролетарської ідентичності. – С. 110–111.

⁴⁴ Так він сам себе називає в анкеті, заповненій перед вступом до вишу. – Див.: ГАРО. – Ф. 46. – Оп. 7 – Ед. хр. 1244. – Л. 19.

⁴⁵ Национальный архив Республики Адыгея (НАРА). – Ф. Р-21. – Оп. 1. – Ед. хр. 32. – Л. 18; Там же. – Ед. хр. 95 – Л. 24.

⁴⁶ *Культурное строительство Адыгеи (1922–1937 гг.)* / Сб. док. и мат. / [Сост.: Н.Ф.Ковальская, А.О.Ходетлев, Л.А.Подгамчук; под. ред. А.О.Хоретлева]. – Майкоп: Адыгейское книжное изд-во, 1958. – С. 99.

⁴⁷ Куценко И.Я. Революция и культура. – С. 115.

⁴⁸ ЦГА СПб. – Ф. 4331. – Оп. 31. – Ед. хр. 436. – Л. 4; Приватний архів П.В.Голобуцького. – Документ № 27/35. Справка, выданная т. Голобуцкому В.А. директором Межотраслевого комбината рабочего образования Городского района г. Грозный. 7 октября 1932 г. – Арк. 1.

⁴⁹ НАРА. – Ф. Р-21. – Оп. 1. – Ед. хр. 50. – Л. 40, 41, 73.

провідний вчн держави та ще й на таку спеціальність, як радянське право, він може не пройти більш суворіших перевірок щодо соціального походження. Навіть тут, в Адигеї, В.Голобуцький для того, щоб отримати «відрядження» до вчн спочатку проходив відбірну комісію, а потім ще й атестаційну⁵⁰.

Отже, вся названа вище комсомольська й політпросвітробота була вкрай необхідна В.Голобуцькому передусім аби отримати «відрядження» для вступу до вчн. Для того, щоб отримати таке «відрядження», потрібно було бути активістом, мати «правильне» соціальне походження й, окрім всього, ще убезпечитися з боку авторитетних поручителів⁵¹. Як уже говорилося, місцева влада надавала великого значення роботі хат-читалень. Тому цілком успішна діяльність В.Голобуцького на посаді «ізбача» не могла бути непоміченою керівництвом автономної області⁵². Ініціативний та енергійний організатор політосвітроботи в аулі Пчегатлукай очолив у 1926 р. за сумісництвом і обліково-статистичний сектор Адигейського обкому ВЛКСМ⁵³.

Таким чином, маючи наміри вступити до вчн, В.Голобуцький активно проявив себе в політпросвітній і комсомольській діяльності, а тому заслужено домігся підтримки авторитетних поручителів. Він отримав «путівку в життя»⁵⁴ від політпросвіти Адигейського обласного відділу народної освіти (ОВНО), оскільки у відомчому підпорядкуванні цих структур знаходилися хати-читальні⁵⁵ і, окрім того, «відрядження» до вчн дав йому й місцевий обком комсомолу⁵⁶. Зазначимо, що в інформаційній довідці атестаційної комісії Адигейського ОВНО, В.Голобуцький згадується серед «відряджених» до вчн як син селянина⁵⁷, що, саме на той момент було правдою. Утім, соціальне походження залишалось його головною проблемою.

Регулюючи «класову чистоту» студентів, більшовики вимагали командувати до вчн політично благонадійних. Таке право і відповідні квоти як раз і мали названі радянські та комсомольські органи Адигейської автономної області⁵⁸. У той рік (1925), коли В.Голобуцький розпочав працювати в аулі Пчегатлукай, вакансії, наприклад, для «відряджуваних» до вчн від комсомольських органів у РРФСР складали 15 % від загального числа вступників⁵⁹.

---

⁵⁰ НАРА. – Ф. Р-21. – Оп. 1. – Ед. хр. 50. – Л. 40, 41.

⁵¹ Див., напр.: Рожков А.Ю. В кругу сверстников: Жизненный мир молодого человека в советской России 1920-х годов. – С. 220.

⁵² Див., напр.: НАРА. – Ф. Р-21. – Оп. 1. – Ед. хр. 32. – Л. 129.

⁵³ Приватний архів П.В. Голобуцького. – Документ № 27/35.– Арк. 1.

⁵⁴ Саме так класифікує «відрядження» кубанський дослідник цього питання О. Рожков. – Див.: Рожков А.Ю. В кругу сверстников: Жизненный мир молодого человека в советской России 1920-х годов. – С. 220.

⁵⁵ ГАРО. – Ф. 46. – Оп. 7 – Ед. хр. 1244. – Л. 19.

⁵⁶ Там же. – Л. 18.

⁵⁷ НАРА. – Ф. Р-21. – Оп. 1. – Ед. хр. 50. – Л. 73.

⁵⁸ Рожков А.Ю. В кругу сверстников: Жизненный мир молодого человека в советской России 1920-х годов. – С. 219.

⁵⁹ Там же. – С. 215.

У анкеті, заповненій В.Голобуцьким перед вступом до Кубанський педінститут в 1926 р. вказано, що його сімейний стан навіть не лише «холостий», а ще й «одинокий», а це можна трактувати таким чином, що в нього немає родичів або ж він з ними не підтримував контактів. Також у анкеті вказано, що він з 15 років став жити самостійно; стосовно ж батьків, то про них в цих записах взагалі не згадується⁶⁰. Подібні дані в ті часи сповіщали і інші молоді люди аби уникнути прямої відповіді про зв'язок з «соціально-ворожими» родичами. Наприклад писали на кшталт: «батькі – службовці, померли» або «зв'язку з батьком не маю»⁶¹.

Питання анкети будувалися таким чином, щоби молода людина доводила радянську ідентичність⁶². На практиці, як вірно зауважує дослідник даної проблематики О.Рожков, нерідко ставалося так, що абітурієнт повинен був «дистанціюватися від свого справжнього походження, приховувати чи приписувати собі важливі віхи біографії для ідентичності «радянська людина»»⁶³. Відповідно поступив і В.Голобуцький. Утім, багато з його сучасників, що мали подібні проблеми, діяли більш радикально: вони просто зрікалися своїх батьків.

Варто наголосити, що історик ніколи *буквально* не відмовлявся від власних батьків. Навпаки, він не побоявся завдати собі проблем і врятував їх, а також і двох братів (Ігоря і Олексія) на початку 1930-х рр., коли їм загрожували репресії під час колективізації і в подальшому – упродовж всього життя підтримував з ними тісний зв'язок. Тому, цілком очевидно, що замовчування інформації стосовно справжнього соціального обличчя батьків було з боку В.Голобуцького вимушеним кроком, що мав на меті не створювати собі зайвих проблем при процесі отримання вищої освіти, настільки необхідної для подальшої кар'єри викладача й ученого, до чого він прагнув з молодих років⁶⁴. Мотивація подібних дій, повторимо, була властива і значній частині його сучасників.

Таким чином, майбутній учений зумів потрапити до вищого навчального закладу (хоча не до того і не на ту спеціальність, що він бажав). При цьому йому допомогло те, що він вдало приховував компрометуючі, звичайно – з точки зору більшовиків, дані власної біографії, а з іншого боку – отримав «відрядження» до внз, яке йому довелося заслужити енергійною роботою на комсомольській і політпросвітній «лініях» (згадаємо ще і роботу у військоматі та

---

⁶⁰ Див.: ГАРО. – Ф. 46. – Оп. 7 – Ед. хр. 1244. – Л. 19–19 (об.).

⁶¹ Рябченко О. Конструювання пролетарської ідентичостін. – С. 110.

⁶² Там само. – С. 109.

⁶³ Рожков А.Ю. В кругу сверстников: Жизненный мир молодого человека в советской России 1920-х годов. – С. 222.

⁶⁴ Див: Юсов С. Кристалізація наукових пріоритетів В. Голобуцького та її перші наслідки в контексті інтелектуальної біографії вченого // Український історичний збірник. – К.: ІУ НАНУ, 2005. – Вип. 8. – С. 468–470.

ревкомі). Отже, «боротьба за вnz» на першому етапі була В.Голобуцьким виграна.

Отже, відповідні події макроісторії примусили юнака вибрати (і вповні успішно реалізувати) адекватні соціальним викликам біографічні стратегії. Основні з них такі: міграції; маскування свого соціального походження; творення віх і рис радянської ідентичності.